

คำสอนอิสลามกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Islamic Doctrines and Sufficiency Economy Philosophy

วิศรุต เลาะวิถึ¹

บทคัดย่อ

อิสลามมิใช่ศาสนาในความหมายโดยทั่วไป แต่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต และแนวทางที่ผู้ศรัทธาต้องปฏิบัติในทุกแง่มุมของชีวิต ความพอเพียงเป็นคำสอนหนึ่งในอิสลาม ที่ตรงกับแนวพระราชดำริเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย “ความพอเพียง” คือ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล การเดินสายกลาง มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจ แบบอย่างการใช้ชีวิตของศาสนิกชนมุฮัมมัด (ศ็อลลา)² เป็นการถอดบทเรียนแห่งความพอเพียงอย่างชัดเจน คำสอนและการปฏิบัติของศาสนิกชนมุฮัมมัด (ศ็อลลา) เป็นแบบฉบับของความพอเพียงอย่างแท้จริง

คำสำคัญ อิสลาม คำสอนอิสลาม ปรัชญา เศรษฐกิจ ความพอเพียง

Abstract

Islam is not generally defined as a religion but a way of life and a way of believers in all aspects of life. Sufficiency is a doctrine in Islam following the philosophy of sufficiency economy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej introduced to his Thai subjects. Sufficiency in this context means moderation, reasonableness of the medium, and the need for a healthy immune system to be affected by internal and external changes. Meanwhile, the human mind needs to be strengthened to absorb morality. The living approach of the Prophet Muhammad of Islam is to learn sufficiency in pursuit of his doctrines and practices throughout life since he is a leading figure of true self-sufficiency.

Keyword: Islam, Islamic Doctrines, Philosophy, Economy, Sufficiency

¹ หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

² คำเต็ม คือลลิลลอฮูอะลัยฮิวะสัลลัม หมายถึง ขออัลลอฮ์ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแต่ท่าน

บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาหนึ่งของมนุษยชาติ ซึ่งมีคำสอนเกี่ยวกับความศรัทธาในเอกภาพและอำนาจสูงสุดของอัลลอฮ์ (สุบฯ)-องค์พระผู้เป็นเจ้า โดยสอนให้มนุษยชาติตระหนักถึงความหมายที่แท้จริงของจักรวาล หลักความเชื่อนี้ ทำให้มีจิตสำนึกในการมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้า ผู้ทรงยิ่งใหญ่ ความเชื่อถือนี้ต้องแสดงออกและตรวจสอบด้วยการกระทำ ดังนั้น ความเชื่อความศรัทธาต่ออัลลอฮ์องค์เดียว จึงต้องมีอยู่ในมนุษย์ เพราะภายใต้อำนาจแห่งอัลลอฮ์คือ พระผู้ทรงสร้างต่อสรรพสิ่งทั้งมวล

อิสลาม หมายถึง ศาสนาที่เน้นคำสอนเรื่องเอกานุภาพของพระผู้เป็นเจ้า โดยปราศจากการตั้งภาคีอื่นใดเทียบเคียงกับพระผู้เป็นเจ้า อีกทั้งยังกล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับการนอบน้อมถ่อมตน ยอมตามและเชื่อฟังในคำบัญชาใช้ของพระผู้เป็นเจ้าแต่เพียงพระองค์เดียว ส่วนคำว่า มุสลิม หมายถึง ผู้ที่ให้ความสำคัญในเรื่องคำสอนด้านเอกานุภาพของพระผู้เป็นเจ้า และปฏิบัติตามคำบัญชาใช้ของพระผู้เป็นเจ้าอย่างนอบน้อมยอมตามด้วยความสันติ โดยปราศจากการตั้งภาคีอื่นใดเทียบเคียงกับพระองค์

อิสลามมิใช่ศาสนาในความหมายโดยทั่วไปเท่านั้น อิสลามยังเป็นวิถีการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางที่ผู้ศรัทธาต้องปฏิบัติในทุกแง่มุมของชีวิต คำว่า “อิสลาม” เป็นภาษาอาหรับ มาจากรากศัพท์ว่า “อัล-สลิม” ซึ่งหมายถึง “สันติสุข” “อิสลาม” โดยนัยของคำ คือ “การยอมจำนนต่อพระประสงค์หรือคำบัญชาของพระผู้เป็นเจ้าอย่างสิโรราบ” จึงหมายความว่า สันติสุขที่แท้จริงนั้น จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นยอมมอบหมายตนเองต่อพระประสงค์และคำบัญชาของพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น

หลักคำสอนของอิสลาม

หลักคำสอนของอิสลาม มี 3 หมวด ได้แก่

หมวดที่ 1 หลักการศรัทธา (อัลอีมาน)

หมวดที่ 2 หลักการปฏิบัติ (อัลอิสลาม)

หมวดที่ 3 หลักการเสริมสร้างคุณธรรม (อัลเอียะห์ซาน)

หลักการศรัทธาแห่งอิสลาม (อัลอีมาน) มุสลิมต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่น ดังต่อไปนี้

1. **ต้องศรัทธาเชื่อมั่นในอัลลอฮ์ (สุบฯ)³ องค์เดียว** ผู้ทรงมีอำนาจสูงสุด ผู้ทรงมีอยู่ชั่วนิรันดร์ ผู้ทรงคุณลักษณะเป็นเจ้า ผู้ทรงอภิสิทธิ์แต่ผู้เดียว ผู้ทรงกรุณาปราณี ผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงสร้างและผู้ทรงประทานเครื่องยังชีพ

2. **ต้องศรัทธาในบรรดาเทวทูต (มลาอิกะฮ์) ของอัลลอฮ์** ท่านเหล่านี้ทรงรูปแบบวิญญาณอันบริสุทธิ์ เป็นสิ่งถูกสร้างที่ดีเลิศ ปราศจากความต้องการ กินดื่มหรือหลับนอน มลาอิกะฮ์จะจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์

³ คำเต็ม สุบฮานะฮฺวะตะอาลา หมายถึง พระองค์ทรงมหาบริสุทธิ์และสูงส่งยิ่ง

ตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นบ่าวที่มีเกียรติของอัลลอฮ์ ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่สำคัญ ๆ และ จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระองค์ทรงใช้ทุกประการ

3. *ต้องศรัทธามั่นต่อบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์* คัมภีร์เหล่านี้คือ แสงสว่างนำทางที่ได้ประทานมายัง บรรดาศาสนทูต เพื่อแนะนำชี้แจงให้แก่บรรดาประชาชาติของท่านได้รับทราบแนวทางที่เที่ยงตรงของอัลลอฮ์ (สุบฯ) ได้มีการกล่าวอ้างเป็นพิเศษถึงคัมภีร์ต่าง ๆ ของท่านนบีอิบรอฮีม มูซา ดาวิด และอีซา แต่ทว่าบรรดาคัมภีร์ดังกล่าวบางเล่ม ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมหรือสูญหายก่อนหน้า และคัมภีร์อัลกุรอานที่ถูกประทานแก่ท่าน ศาสดามุฮัมมัดเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้าย ดังนั้น คัมภีร์ที่ยังดำรงแบบดั้งเดิมและสมบูรณ์ที่สุดในปัจจุบันนี้ก็คือ อัลกุรอาน

4. *ต้องศรัทธามั่นในบรรดาศาสนทูตทั้งหลายของอัลลอฮ์ โดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ* ระหว่าง ท่านเหล่านั้น ทุกประชาชาติที่มีชื่อในอดีต ต่างก็มีศาสนทูต (เราะซูล-ผู้นำสาร) ซึ่งถูกส่งมาโดยอัลลอฮ์ ท่านเหล่านั้นได้รับเลือกจากพระองค์เพื่อมาสั่งสอนมนุษยชาติ และนำสารของพระองค์มาเผยแผ่คือ อัลกุรอาน ซึ่งได้กล่าวถึงชื่อบรรดาศาสนทูต 25 ท่าน ศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตท่านสุดท้ายในบรรดาศาสนทูต (เราะซูล) ที่ถูกส่งมาทั้งหมด ท่านคือศาสนทูตผู้ทรงเกียรติยศ และเป็นรากฐานแห่งความเป็นศาสนา

5. *ต้องศรัทธาในวันสุดท้ายของโลกและวันแห่งการตัดสิน* โลกนี้จะสูญสลายในวันหนึ่ง เมื่อถึงเวลานั้น บรรดาคนตายจะถูกทำให้ฟื้นคืนชีพเพื่อรับทราบผลกรรม ทั้งดีและชั่ว และการตัดสินจะกระทำด้วยความ ยุติธรรมยิ่ง บุคคลใดที่มีการบันทึกความดี จะได้รับรางวัลด้วยความเอื้อเฟื้อและได้รับการต้อนรับสู่สวนสวรรค์ ของอัลลอฮ์ สำหรับบุคคลที่การบันทึกของเขามีแต่ความชั่ว จะได้รับการลงโทษและขับไล่ลงสู่ขุมนรก

6. *ต้องศรัทธามั่นในกฎกำหนดสถานะทั้งดีและชั่ว ซึ่งอัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดให้แก่บรรดาสิ่งที่ถูกสร้าง* มนุษยชาติ ด้วยความรู้ของพระองค์เป็นการล่วงหน้า ทุกสิ่งทุกอย่างถูกวางแผนการไว้ล่วงหน้าด้วยอำนาจ และความรอบรู้ของพระองค์ โดยปราศจากเวลาและไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นในอาณาจักรของพระองค์ นอกจากความรู้และความต้องการของพระองค์ทรงมีอยู่และปฏิบัติการได้ตลอดเวลา เหนือบ่าวและสิ่งอื่น ๆ ที่ถูกสร้าง อัลลอฮ์ทรงรอบรู้เหนือสรรพสิ่ง ทรงมีเมตตากรุณา กิจการใด ๆ ของพระองค์ ย่อมมีเป้าหมายอันดีเลิศ หากเรา มีความเชื่อเช่นนี้ในจิตใจและความคิด ก็ควรจะต้องยอมรับด้วยศรัทธามั่นอย่างแท้จริงในสิ่งที่พระองค์ทรงลิขิต แม้ว่าอาจจะเข้าใจหรือไม่ก็ตาม

หลักการปฏิบัติ (อัลอิสลาม) ความศรัทธาที่ปราศจากการปฏิบัติ ย่อมจะไร้คุณค่าในมิติแห่งอัลอิสลาม ความเชื่อมั่นโดยธรรมชาติเป็นความรู้สึกที่รับได้ง่ายและอาจเป็นวิธีการที่มีผลดีที่สุด แต่เมื่อไม่ปฏิบัติหรือนำมาใช้ การมีอยู่และอำนาจแรงกล้า จะสูญสิ้นได้โดยเร็ว หลักการปฏิบัติในอิสลาม มีดังต่อไปนี้

1. *การปฏิญาณตน* คือ การกล่าวคำปฏิญาณว่า “ไม่มีผู้ใดที่สมควรแก่การเคารพภักดีนอกจาก อัลลอฮ์องค์เดียว” และ “มุฮัมมัดคือศาสนทูตของพระองค์” ซึ่งถูกส่งมายังมนุษยชาติจนกระทั่งวันแห่งการตัดสิน มุสลิมทั้งหมดจำต้องปฏิบัติตามแบบฉบับที่ตีงามของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลา)

2. การปฏิบัติละหมาด คือ การสวดอ้อนวอนประจำวัน วันละห้าเวลา ดังนี้

- ละหมาดซุฮัย (เวลารุ่งอรุณ)
- ละหมาดดูฮริ (เวลาบ่าย)
- ละหมาดอัสนี (เวลาเย็น)
- ละหมาดมัฆริบ (เวลาพลบค่ำ)
- ละหมาดอิซาอ์ (เวลากลางคืน)

การปฏิบัติละหมาดเป็นหน้าที่ของมุสลิมทั้งชายและหญิงจำต้องปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ การปฏิบัติเป็นประจำ ทำให้ความเชื่อมั่นในอัลลอฮ์มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น และจะกระตุ้นมนุษย์สู่จรรยาธรรมที่สูงส่ง นอกจากนี้ การปฏิบัติละหมาดยังทำให้จิตใจมีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง และยับยั้งการล่องลงของมารร้ายสู่ความประพฤติชั่ว และผิดศีลธรรมอีกด้วย

3. การจ่ายซะกาต คำว่า “ซะกาต” มีความหมายง่าย ๆ ตามหลักภาษาว่า การชักฟอกความบริสุทธิ์ที่ขณะเดียวกัน ตามหลักวิชาการ หมายถึง ทรัพย์สินมีค่าหรือเงินทองที่เมื่อถึงกำหนดครบรอบปี มุสลิมผู้มีทรัพย์สินครบครองในเวลาที่กำหนดไว้ จำต้องจ่ายทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับ ความสำคัญของซะกาตในด้านของศาสนาและจิตวิญญาณ มีความหมายลึกซึ้งมาก คุณค่าของซะกาตจึงส่งผลสะท้อนต่อมนุษยชาติและสังคมการเมืองได้เป็นอย่างดี

4. การถือศีลอดในช่วงเดือนรอมฎอน ผู้ถือศีลอดต้องงดเว้นจากการรับประทานอาหาร การดื่ม การร่วมประเวณี ในระหว่างเวลารุ่งสางจนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า และจำเป็นต้องงดเว้นจากความคิดที่ไม่เป็นศรัทธา ความตั้งใจที่ชั่วร้าย และความปรารถนาต้องห้ามอื่น ๆ ตลอดปี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเดือนรอมฎอน การถือศีลอดเป็นการสอนเรื่องความรัก ความสมัครสมานสามัคคี ความบริสุทธิ์ใจ การอุทิศตนเพื่อส่วนรวม การต่อสู้เพื่อบังคับจิตใจของตน และสร้างความรู้สึที่ดีต่อสังคมส่วนรวม ความอดกลั้นบังคับตนไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัวอีกด้วย

5. การประกอบพิธีฮัจญ์ มุสลิมจำต้องไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ อย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต หากเขามีความสามารถ ทั้งด้านร่างกายและทรัพย์สินสำหรับใช้จ่ายในการเดินทาง

หลักการเสริมสร้างคุณธรรม (อัลเอียะห์ซาน) ความหมายของคำว่า “อัลเอียะห์ซาน” ตามในสำนวนของอัลหะดีษ คือ หลักคุณธรรมสูงสุด ว่าด้วยเรื่องที่มีมนุษย์ต้องถวายเป็นการสักการะและเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ อย่างบริสุทธิ์ใจ เสมือนว่ามนุษย์นั้นมองเห็นพระองค์ หาไม่แล้ว มนุษย์ก็ต้องถวายเป็นการสักการะและเคารพภักดีต่อพระองค์อย่างบริสุทธิ์ใจ ด้วยเหตุเพราะพระองค์ทรงเฝ้ามองพฤติกรรมของมนุษย์อยู่

หลักการเสริมสร้างคุณธรรมมี 2 ระดับ ดังนี้

ระดับแรก คือ การที่มนุษย์ถวายเป็นการสักการะและเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ (สุบฯ) อย่างบริสุทธิ์ใจยิ่ง โดยที่มนุษย์ผู้นั้นมีความรู้สึกเฝ้าอาวรณ์ มุ่งสมาธิ และน้อมปฏิบัติภักดีต่อผู้ที่มนุษย์รัก (หมายถึง อัลลอฮ์) เปรียบเสมือนว่า มนุษย์นั้นมองเห็นพระองค์ ซึ่งหลักเสริมสร้างคุณธรรมข้อนี้ ถือเป็นหลักการเสริมสร้างคุณธรรมในระดับสูงสุด

ระดับที่สี่ หากมนุษย์จะไม่สามารถถวายเป็นการสักการะและเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ (สุบฯ) ได้ในระดับคุณธรรมสูงสุด ที่มนุษย์มองเห็นพระองค์และเข้าถึงพระองค์ได้ ก็ขอให้มนุษย์ถวายเป็นการสักการะและแสดงความเคารพภักดีต่อพระองค์อย่างบริสุทธิ์ใจยิ่ง ในฐานะที่ทรงเผ้ามองมนุษย์อยู่ นับว่าเป็นระดับของผู้ที่เกรงกลัวต่อการลงทัณฑ์ของพระองค์ และผู้ที่รู้สึกสำนึกในบาปกรรมที่เคยละเมิดต่อคำบัญชาของพระองค์ จึงเป็นระดับคุณธรรมรองลงมา

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่พสกนิกรของพระองค์ ดังนี้

1. ยึดถือความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

คำว่า “พอเพียง” หรือ “เพียงพอ” เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน คือ หมายถึง ได้เท่าที่ต้องการหรือได้เท่าที่ประมาณไว้ หรือ เหมาะควรในระดับปานกลาง ดังนั้น ความหมายโดยรวมของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงมีนัยบ่งชี้ที่อยู่ในกรอบหลักการของอิสลาม ซึ่งยึดทางสายกลางเป็นหลัก ดังมีหลักคำสอนระบุว่า :

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا

ความว่า “ที่ดีที่สุดของกิจการทั้งหลายคือ ตรงกลางของมัน” (รายงานโดยอิบน์ อัสสัมอานีย์-กูออีฟ)

แนวพระราชดำริการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 5 ประการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลาม ซึ่งมีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ ตามลำดับดังนี้

1. การยึดถือความประหยัด คือ พึงใช้จ่ายพอควรแก่ฐานะ ไม่สุรุ่ยสุร่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ประเด็นดังกล่าวนี้ อัลลอฮ์ตรัสว่า :

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

ความว่า “และพวกเจ้าจงกินและจงดื่ม และพวกเจ้าอย่าได้สุรุ่ยสุร่าย แท้จริง พระองค์มีทรงรักบรรดาผู้ที่สุรุ่ยสุร่าย” (7: 31) *

การรู้จักปรับลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ตลอดจนการลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต ถือเป็นคุณธรรมสำหรับบ่าวของพระเจ้าผู้ทรงเมตตา ดังปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

ความว่า “และ (คือ) บรรดาผู้ซึ่งเมื่อพวกเขาใช้จ่าย พวกเขาไม่สุรุษสุร่าย และพวกเขาก็ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว และปรากฏว่าระหว่างสิ่งดังกล่าว คือ ความเป็นกลาง (ระหว่างการสุรุษสุร่ายและความตระหนี่)” (25: 67)*

นัยแห่งโองการดังกล่าว ย่อมชี้ให้เห็นถึงความพอดีในการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิต โดยยึดหลักของความประหยัด ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สุรุษสุร่าย อิสลามถือว่า ความฟุ่มเฟือยและความสุรุษสุร่ายนั้นเป็นลักษณะกลุ่มชนของมารร้าย ดังมีโองการระบุว่า :

إِنَّ الْمُبْرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้ที่สุรุษสุร่ายฟุ่มเฟือยในการใช้จ่ายนั้น พวกเขาเป็นพี่น้องกับเหล่ามารร้าย และมารร้ายนั้น มันเนรคุณต่อพระผู้อภิบาลของมัน” (17: 27) ดังปรากฏในบทที่ 7 อัลอะฮ์รอฟ: โองการที่ 31, บทที่ 25 อัลฟุรคอน : โองการที่ 67, บทที่ 17 อัลอิสรอ์ : โองการที่ 27

จากโองการแห่งคัมภีร์อัลกุรอานดังกล่าว นักอรรถาธิบายอัลกุรอานกล่าวว่า ความฟุ่มเฟือยและความสุรุษสุร่ายที่อัลกุรอานประนามก็คือ การใช้จ่ายในสิ่งที่มีได้เป็นไปเพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ (สุบฯ) ตลอดจนการใช้จ่ายไปในสิ่งที่ศาสนานอนุมัติ แต่เกินความจำเป็นและไร้ประโยชน์ ในทำนองเดียวกัน การประหยัดต้องไม่นำไปสู่ความเห็นแก่ตัวและความตระหนี่ถี่เหนียว กล่าวคือ การปฏิเสธจากการใช้จ่ายทรัพย์สินในสิ่งที่เป็นภารกิจจำเป็น เช่น การจ่ายค่าเลี้ยงดูแก่ภรรยาและครอบครัว การจ่ายชะกาต เป็นต้น ดังที่อัลลอฮ์ (สุบฯ) ตรัสว่า

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

ความว่า “บรรดาผู้ซึ่งตระหนี่ถี่เหนียว และใช้ผู้คนให้มีความตระหนี่ถี่เหนียว ตลอดจนพวกเขาจะปิดบังสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงนำมาให้แก่พวกเขาจากความโปรดปรานของพระองค์ และเราได้เตรียมการลงทัณฑ์อันอัปยศไว้แล้วแก่บรรดาผู้เนรคุณทั้งหลาย” (4: 37) *

ความตระหนี่ถี่เหนียวนั้น มีรากเหง้ามาจากการหลงรักในทรัพย์สิน และถือว่าทรัพย์สินคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งผลร้ายของความตระหนี่ถี่เหนียว จะทำให้ศรัทธาของบุคคลอ่อนแอและได้รับความวิบัติในบั้นปลายชีวิต ดังปรากฏในอัลหะดีษว่า :

حَصَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ لِمُؤْمِنٍ ، الْبُخْلُ ، وَسَوْءُ الْخُلُقِ

ความว่า “2 ประการ จะไม่อยู่ร่วมสำหรับผู้ศรัทธาคือ ความตระหนี่และการมีมารยาทที่เลวทราม”

(รายงานโดยติรมีซี)

ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า การยับยั้ง (ไม่ยอมจ่าย) ทรัพย์สิน ซึ่งจำเป็นต้องจ่าย ถือว่าเป็นความตระหนี่ และการจ่ายทรัพย์สินไปในสิ่งที่จำเป็นต้องยับยั้ง (ห้ามจ่าย) ถือเป็นความสุรุษสุร่าย และระหว่างกรณีทั้งสองนั้น คือ ทางสายกลาง หมายถึง ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

นักวิชาการมุสลิม ได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้จ่ายที่เป็นทางสายกลางไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. พยายามแสวงหาทรัพย์สินที่ฮาลาล
2. พุ่มเทอย่างสุดความสามารถในการได้มาซึ่งทรัพย์สินที่พอประมาณ พอเพียงต่อความต้องการเท่านั้น
3. พยายามใช้จ่ายทรัพย์สินในกรณีที่จำเป็นต้องใช้จ่าย และระงับยับยั้งจากการใช้จ่ายทรัพย์สินในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นต้องจ่าย ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงจากการตกหลุมพรางแห่งความตระหนี่และความสุร่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย
4. พยายามรักษาความบริสุทธิ์ใจในเจตนา ให้เป็นไปเพื่อพระองค์อัลลอฮ์กับการปฏิบัติตามหลักการที่กล่าวมาข้างต้น

2. การยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องซื่อสัตย์สุจริต

อิสลามถือว่า การประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่มีความเกียรติ แต่ความเกียจคร้านเป็นสิ่งที่ถูกประณาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การละทิ้งการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพของบุคคลที่มีความสามารถนั้น ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (ฮารอม) และไม่อนุญาตให้มุสลิมเกียจคร้านการแสวงหาปัจจัยยังชีพ ด้วยข้ออ้างว่าจะปฏิบัติศาสนกิจเพียงอย่างเดียวหรือมอบหมายต่ออัลลอฮ์ (สุบฯ) โดยไม่ยึดหลักของการกระทำ หรือเหตุและผลของการกระทำนั้น ทั้งนี้ มีหลักคำสอนระบุ ใน บทที่ 4 อันนิฮาย์: โองการที่ 37 ว่า :

لَا يَفْعَلْنَ أَحَدُكُمْ عَنْ طَلَبِ الرِّزْقِ

ความว่า “คนหนึ่งในหมู่พวกท่านอย่าได้นั่ง (งอมืองอเท้า) จากการแสวงหาปัจจัยยังชีพ” (รายงานโดยอัดดีรมีซี)

ยิ่งไปกว่านั้น มุสลิมต้องแสวงหาปัจจัยยังชีพด้วยการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การค้าขาย การประดิษฐ์หัตถกรรม หรืออุตสาหกรรม หรือทำงานบริษัท สถานประกอบการ องค์กร หรือรับราชการ トラบไตที่การประกอบอาชีพนั้น ไม่ใช่สิ่งต้องห้าม หรือมีส่วนเกี่ยวพันต่อสิ่งต้องห้าม (ฮารอม) กล่าวคือ ต้องเป็นอาชีพหรืองานที่ศาสนานอนุมัติให้กระทำได้ และถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง สำหรับกรณีนี้ ต้องเป็นกฎหมายที่ไม่ขัดต่อศาสนบัญญัติอิสลามอีกด้วย เช่น การขายลอตเตอรี่ การขายสุรา การเลี้ยงสุกร การเปิดบ่อนที่มีใบอนุญาต และการทำธุรกิจสถานบริการเรีงรมย์ ตลอดจนการทำธุรกรรมที่มีดอกเบี้ย ซึ่งมุสลิมไม่สามารถกระทำได้ ถึงแม้จะถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองก็ตาม

3. การละเลิกแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ข้อนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามที่มีระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัล-หะดีษ ดังนี้

อัลลอฮ์ (สุบฯ) ตรัสว่า :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا

ความว่า “โอ้ บรรดาศรัทธาชนทั้งหลาย พวกท่านอย่าได้บริโภคทรัพย์สินของพวกท่าน ระหว่างพวกท่านโดยมิชอบ ยกเว้นที่เป็นการค้าขายอันเกิดจากความพึงพอใจจากพวกท่าน และพวกท่านอย่าได้ฆ่าตัว

ของพวกท่านทั้งหลาย แท้จริง อัลลอฮ์นั้นทรงเมตตาต่อพวกท่านเสมอ และผู้ใดกระทำให้สิ่งดังกล่าวโดยละเมิดและอธรรม เราจะนำเขาผู้นั้นเข้าสู่รอกเวจี” (4: 29-30)

จากนัยดังกล่าว อิสลามไม่อนุญาตให้มุสลิมทำการแสวงหาทรัพย์สินหรือผลกำไรในการค้า โดยไม่คำนึงถึงวิธีการและแนวทางที่ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ๆ หากแต่อิสลามได้จำแนกไว้ว่า แนวทางใดเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามศาสนบัญญัติ และวิธีการใดไม่ถูกต้องตามศาสนบัญญัติในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ ซึ่งตั้งอยู่บนหลักมูลฐานที่ว่า แนวทางและวิธีการในการแสวงหาทรัพย์สินใด ๆ ก็ตามที่บุคคลได้รับประโยชน์บนความสูญเสียหรือขาดทุนของผู้อื่น สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่จะต้องห้าม (ฮารอม) และแนวทางหรือวิธีการใดที่ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์โดยมีความพึงพอใจระหว่างกันและเป็นธรรม สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ยอมนิติ (ฮาลาล) ตามศาสนบัญญัติโดยสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การค้าขายใด ๆ ก็ตามที่เอารัดเอาเปรียบ อธรรม หลอกลวง ฉวยโอกาส และการทำให้สิ่งต้องห้ามตามหลักการของศาสนาแพร่หลาย ย่อมเป็นสิ่งต้องห้าม ในขณะที่เดียวกัน ผู้ใดค้าขายในสิ่งที่ยอมนิติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ผู้นั้นย่อมได้รับฐานันดรอันสูงส่ง ดังปรากฏในอัลหะดีษระบุว่า :

التَّاجِرُ الْأَمِينُ الصَّدُوقُ مَعَ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ความว่า “ผู้ค้าขายที่มีความสุจริต ซื่อสัตย์ ย่อมได้อยู่พร้อมกับบรรดาผู้พลีชีพ เพื่อปกป้องศาสนาในวันกิยามะฮ์” (รายงานโดย อิบน์ มาญะฮ์ และอัลฮากิม)

การค้าขายและการทำธุรกิจที่มุ่งเน้นการหากำไรและกอบโกยทรัพยากรของชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มธุรกิจที่มีอำนาจโดยขาดคุณธรรม เป็นสิ่งที่อิสลามประณาม เพราะเป็นความอธรรม (อช-ซุลม์) ซึ่งอัลกุรอาน บทที่ 25 อัลฟุรคอน : โองการที่ 19 ได้กำหนดโทษไว้ว่า:

وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

ความว่า “และผู้ที่อธรรมจากพวกท่านได้อยู่อธรรม เราจะให้เขาผู้นั้นได้ลิ้มรสการลงทัณฑ์อันใหญ่หลวง”

(25: 19)

นอกจากนี้ ยังมีปรากฏในอัลหะดีษว่า

اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلْمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ความว่า “พวกท่านจงเกรงกลัวความอธรรม เพราะแท้จริงความอธรรมคือ บรรดาความมืดมนในวันกิยามะฮ์” (รายงานโดยอะฮฺมัดและอัล-ฮากิม)

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยการชวนขายไฟหาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

พระราชดำริข้อนี้ สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามที่มุ่งเน้นให้ผู้ศรัทธาทุ่มีเทในการทำงานตามสาขาอาชีพของตน ดังที่มีปรากฏในอัลกุรอาน บทที่ 9 อัตเตาบะฮ์ : โองการที่ 105 ดังนี้

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ الْآيَةَ

ความว่า “และจงกล่าวเถิดว่า พวกท่านจงทำงานเถิด แล้วต่อไปอัลลอฮ์ตลอดจนศาสนทูตของพระองค์ และมวลผู้ศรัทธาก็ได้ประจักษ์ถึงงานของพวกท่าน” (9: 105)

5. การปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

แนวพระราชดำริข้อนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุด เพราะหากขาดข้อนี้เพียงข้อเดียว ประชาชนจะมีความสุขเพียงจะล้มเหลวและเป็นเพียงทฤษฎีที่ไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งนี้ บุคคลจะมีความประหยัดและลดละความฟุ่มเฟือยได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อแนวทาง และพยายามปฏิบัติตนให้ เป็นไปตามแนวทางนั้น ซึ่งหลักคำสอนอิสลามที่สอนให้ประพฤติดี และหลีกเลี่ยงจากความชั่วทั้งปวง ย่อมเป็น สิ่งที่มีอิทธิพลสูงสุดในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ดังปรากฏในอัลหะดีษระบุว่า

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا ، وَفَتَعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ

ความว่า “แน่นอน ผู้ที่ยอมจำนนตามวิถีอิสลาม ย่อมได้รับความสำเร็จ อีกทั้งเขาได้รับปัจจัยยังชีพ ที่พอเพียง และอัลลอฮ์ได้ให้เขาผู้นั้นมีความพึงพอใจต่อสิ่งที่พระองค์ทรงนำมาให้แก่เขา” (รายงานโดยบุคอรี และมุสลิม)

ในอัลหะดีษบทดังกล่าว มีหลักคำสอนที่ประมวลได้ 3 ประการ คือ

1. การประพฤติตนในฐานะผู้ศรัทธา ด้วยการละเลิกสิ่งที่ฝ่าฝืนและขัดต่อหลักคำสอนอิสลาม แต่มุ่งปฏิบัติคุณงามความดีที่อิสลามมีคำสอนสั่งใช้ให้ประพฤติปฏิบัติทุกรูปแบบ
2. การมีปัจจัยยังชีพที่พอเพียงต่อความต้องการ
3. การมีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภ หรือแสวงหาสิ่งที่เกินความจำเป็น

หลักคำสอนของอัลหะดีษทั้ง 3 ประการนี้ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลได้รับความสำเร็จ ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า การที่บุคคลยึดมั่นในหลักคำสอนด้วยการประพฤติดีและละเว้นความชั่ว ย่อมเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจและเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักคำสอน จะไม่ฟุ่มเฟือยและสุรุ่ยสุร่ายในการใช้จ่าย แต่จะรู้จักความพอดีและความเหมาะสมในการใช้จ่าย รู้จักการทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่เกียจคร้าน รู้จักบาปบุญ คุณโทษ ไม่ประกอบอาชีพที่ผิดต่อหลักศาสนาบัญญัติ และไม่ฉ้อโกง หรือเอาเปรียบผู้อื่น แต่จะมีความสุจริตและซื่อสัตย์ รักในการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ตลอดเวลา จึงสามารถประมวลได้ว่า ประชาชนจะมีความสุขเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงกำหนดไว้เป็นหลัก 5 ประการนั้น มีความสอดคล้องกับคำสอนของอิสลามอย่างแท้จริง

ความพอเพียงตามคำสอนอิสลาม

คุณธรรมอันดีงามและมีความสำคัญสำหรับมนุษยชาติในยุคใหม่คือ ความพอเพียง (القناعة) ซึ่งมี ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสงบ คำว่า “กอนาอะฮ์” (القناعة) ในทางภาษาหมายถึง ความพอเพียงในจำนวนที่เล็กน้อยต่อสิ่งต่าง ๆ ทางโลก (วัตถุ) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อมนุษย์

ในสำนวนทางจริยศาสตร์ คือ คุณลักษณะทางด้านจิตใจ (มะละกะฮ์) ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อทรัพย์สินในจำนวนน้อยเท่าที่มีความจำเป็น โดยปราศจากการขวนขวายและความทุกข์กังวลที่จะให้ได้มามากกว่าจำนวนที่มีความจำเป็น

โดยสัญชาตญาณแล้ว มนุษย์ทุกคนมีความต้องการความสงบสุขและความสะดวกสบาย และหนึ่งในสิ่งที่จะทำให้บรรลุในเรื่องนี้คือ คุณลักษณะทางด้านจริยธรรม ได้แก่ ความพอเพียง (เกาะนาอะฮ์) ความรู้สึกพอเพียงในสิ่งที่ตนเองได้รับ จะทำให้เกิดการสัมผัสกับความหวานชื่นของความพึงพอใจ และจะไม่รู้สึกถึงความโลภหลง หรือความที่นกระหายและความอยากได้มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือล) ได้ถือว่าความพอเพียงนั้นก็คือ ความสุขสบายนั่นเอง โดยที่ท่านกล่าวว่า

القناعة راحة

ความว่า “ความพอเพียงคือ ความสุขสบาย”

ท่านอมีร์ลุมูมีนีน (เราะฎิ) ⁴ * ถือว่า ความสุขสบายเป็นผลมาจากความรู้สึกพอเพียง โดยกล่าวว่า

ثمره القناعة الراحة

ความว่า “ผลของความพอเพียงนั่นคือ ความสุขสบาย”

ขณะเดียวกัน ท่านยังได้กล่าวอีกว่า

حرم الحريص القناعة، فافتقد الراحة

ความว่า “ผู้ที่โลภหลงนั้นถูกหักห้ามจากความพอเพียง ดังนั้น เขาจึงไร้ซึ่งความสุขสบาย”

ประเด็นของความพอเพียง (القناعة) นั้นเกี่ยวข้องกับทัศนคติและมุมมองของมนุษย์ที่มีต่อโลกนี้ ผู้ใดที่มองโลกนี้ในฐานะของสื่อ (الوسيلة) สำหรับการพัฒนาตนไปสู่ความสมบูรณ์ โดยมีได้มองในฐานะเป้าหมาย (هدف) แล้ว เขาย่อมจะไม่โลภหลงและที่นกระหายต่อมัน ตรงข้ามกับผู้ที่โลกนี้กลายเป็นเป้าหมายสำหรับพวกเขา โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงปรโลก ในกรณีเช่นนี้ พวกเขาจะมีความโลภหลงและไม่รู้จักความพอเพียง และตลอดเวลาพวกเขาจะมีแต่ความวิตกกังวลและไร้ซึ่งความสงบสุข ดังนั้น จิตวิญญาณแห่งความพอเพียงจะทำให้มนุษย์ไม่ยึดติดมากจนเกินควร ซึ่งจะทำให้โลกกลายเป็นเป้าหมายในชีวิตของตน

ความจริง ปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวลแก่มนุษย์นั้น บางครั้งอาจอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ เช่น ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วมและการเกิดแผ่นดินไหว บางครั้งอยู่ในอำนาจการควบคุมของมนุษย์ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องรับรู้ถึงปัจจัยในการควบคุมมันและทำให้เกิดความสงบ เป็นสำคัญ

คัมภีร์อัลกุรอาน ได้บัญญัติถึงความพอเพียงไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ดังจะอ้างอิงตัวอย่างไว้ดังนี้

- การรู้จักพอเพียงในทรัพย์สินที่ตนหามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงในหนทางที่สุจริต ไม่ละโมภโลภมาก และอยากได้ของผู้อื่นโดยการทุจริตหรือแย่งชิงเพื่อให้ได้มา
- การรู้จักพอเพียงในอำนาจ บารมี ที่ได้สะสมความดีไว้จนคนยกย่องนับถือ ไม่ใช่กระสันอยากได้ตำแหน่ง อำนาจ โดยการกว้านซื้อด้วยเงินทอง หรือการบังคับขู่เข็ญ หรือการรวมกลุ่มประท้วง

⁴ คำเต็ม เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ หมายถึง ขออัลลอฮ์ทรงพอพระทัยแก่เขา

- การรู้จักพอเพียง ในวิถีของการทำมาหากิน ตามความสามารถที่ตนมี ใครที่มีความสามารถมาก ก็จงต่อสู้ดิ้นรนและใช้ความสามารถในหนทางที่ถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่สุจริต และแบ่งปันช่วยเหลือบุคคลที่ด้อยกว่า

- การรู้จักพอเพียงในคู่ครองที่ได้ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ด้วยความยุติธรรม นั่นคือ บุคคลที่มีความยุติธรรมในทรัพย์สิน การแบ่งเวลา การให้ความสุขในครอบครัว และการให้ความยุติธรรมกับบุตรหลาน

- การรู้จักพอเพียงในชีวิต ความเป็นอยู่ มิได้ยากได้เหมือนคนอื่น ในสิ่งที่เราไม่มี ดังสุภาษิตไทยที่กล่าวว่า “เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง” เพราะจะมีส่วนทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และไม่มีความสุขในชีวิต การรู้จักพอเพียง ไม่ทะเยอหยาน จนถึงกับไปทำร้ายผู้อื่นด้วยการอิจฉาริษยา นินทาว่าร้าย หรือถึงขั้นใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการจะครอบครอง

นอกจากนี้ ยังมีความพอเพียงอีกหลากหลายที่มีได้กล่าวถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพอเพียงถูกระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานมากกว่า 1400 ปี เพียงแต่บุคคลที่สามารถอ้างถึงข้อความที่เป็นประโยชน์ในคัมภีร์นั้นออกมา สำหรับบุคคลที่อัลลอฮ์ (สุบฯ) จะทรงให้เขาได้เข้าใจศาสนา และเข้าถึงความพอเพียงในคัมภีร์อัลกุรอาน แน่นนอน บุคคลนั้นจะเข้าใจอิสลาม และสามารถเข้าถึงความสันติสุขในบทบัญญัติของอิสลาม บรรลุสู่ศูนย์แห่งความพอเพียงที่ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน เขาจะเป็นบุคคลที่โชคดี และอัลลอฮ์จะทรงรักยิ่ง ดังคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ที่มีความหมายว่า “บุคคลใดที่อัลลอฮ์ ประารถนาให้เขาได้รับคุณความดีแล้ว พระองค์ก็จะให้เขามีความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวของศาสนาอย่างถ่องแท้” (อัลบุคอรีและมุสลิม)

ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้ดำรัสว่า

(ليس الغنى عن كثرة العَرَضِ، ولكن الغنى غنى النفس) متفق عليه

ความว่า “ความพอเพียงนั้น มิใช่ด้วยการมีทรัพย์สินสมบัติ แต่ทว่าความพอเพียง (ที่แท้จริง) นั้นคือความพอเพียงที่จิตใจ” (รายงานโดยบุคอรีและมุสลิม)

ประเด็นนี้บ่งบอกให้รู้ว่า ความรวย ความจน ไม่สามารถชี้วัดความสุขหรือดับความปรารถนาได้อย่างแท้จริง แต่ความพอเพียงต่างหากที่ก่อให้เกิดความสุข และดับความปรารถนาอันไร้ขอบเขตอย่างไม่สิ้นสุดได้อย่างแท้จริง

ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ดำรัสว่า

(وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ...) متفق عليه

ความว่า “ผู้ใดแสวงหาความเรียบง่าย อัลลอฮ์จะทรงให้เขามีความเรียบง่าย และผู้ใดแสวงหาความพอเพียง อัลลอฮ์จะทรงให้เขามีความพอเพียง” บันทึกโดยอิมามบุคอรีและอิมามมุสลิม

มนุษย์ทุกคนหวังความสุขสบายในปัจจัยต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริง ความสุขมิได้เกิดจากวัตถุ ความสุขที่แท้จริงเกิดจากความพอใจมากกว่า ดังที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) เคยมีคำสอนไว้ว่า

“คนโชคดี คือ ผู้ที่ได้รับทางนำด้วยอิสลาม มีปัจจัยชีวิตที่พอเพียง และมีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่” (บันทึกโดยอุมมัลบรอนี)

ความโชคดีในที่นี้ก็คือ การมีชีวิตที่ดีในโลกนี้ นั่นคือ การมีจิตวิญญาณที่ดี การมีฐานะที่ไม่ขัดสนและการมีจิตใจที่มั่นคง

ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ได้รับคำสั่งให้มีความพึงพอใจในสิ่งที่มีอยู่ โดยไม่ต้องเปรียบเทียบกับชีวิตอันทรูหราของพวกปฏิเสธศรัทธาที่เกิดขึ้นเพื่อแสวงหาความสุขสำราญในโลกนี้ อันเนื่องมาจากพวกเขาไม่คิดว่าจะมีโลกหน้า เพื่อการตอบแทนความดี หรือชำระโทษผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด

ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ได้เคยกล่าวถึงสัญชาตญาณของมนุษย์ ความว่า

“แม้ว่า มนุษย์คนหนึ่งได้รับครอบครองสองหุบเขาที่เต็มไปด้วยทรัพย์สิน แน่นนอน เขาย่อมจะแสวงหุบเขาที่สาม และไม่มีสิ่งใดจะบรรจุเต็มท้องของมนุษย์ได้ นอกจากดินเท่านั้น (เปรียบเทียบกับ ความตายคือสิ่งเดียวที่สามารถหยุดยั้งกิเลส และความต้องการของมนุษย์ได้)” (รายงานโดยบุคอรีและมุสลิม)

การดำเนินชีวิตของศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา)

วิถีชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุด โดยเฉพาะกับบรรดาผู้ศรัทธา ภาพของความสมถะของท่าน ทั้ง ๆ ที่เป็นมหาบุรุษของโลก ตามที่อุมร์ อิบน์ ค็อตต็อบ ได้เล่าเรื่องราวของท่าน ขณะที่ท่านสาบานว่า จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับภรรยาที่เรียกร้องปัจจัยในโลกนี้จากท่าน และท่านได้ปลีกตัวไปพำนักในมัสยิด

ท่านอุมร์ได้มาเยี่ยมท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) และพบว่า ท่านนอนอยู่บนเสื่อ มีร่องรอยติดสีข้างของท่าน อุมร์เมินหน้าหนี และกล่าวว่า

“โอ้ ท่านศาสนทูต ท่านเป็นผู้ถูกคัดสรรจากอัลลอฮ์ (สุบฯ) จากบรรดาสิ่งที่ถูกสร้าง และจักรพรรดิเปอร์เซียและโรมัน มีสภาพเป็นอย่างไร”

ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ลูกขึ้นด้วยหน้าแดงก่ำ (โกรธ) และกล่าวว่า *โอ้ อิบน์ค็อตต็อบ ท่านมีความสงสัยในตัวฉันกระนั้นหรือ* แล้วท่านกล่าวว่า “ชนเหล่านี้ มีความปรารถนาได้ความดีงามในชีวิตคุณโดยเร่งรีบ”

ส่วนในรายงานของมุสลิม ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ได้กล่าวว่า “ท่านพอใจหรือไม่ที่โลกนี้เป็นของพวกเขา และอาคิเราะฮ์เป็นของพวกเขา” อุมร์ตอบว่า “ใช่แล้ว ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ แล้วเขากล่าวว่า ฉันขอสรรเสริญต่ออัลลอฮ์” ในความรู้สึกของอุมร์ คือ คนระดับศาสดา ทำไม่ต้องมานอนบนเสื่อเหมือนคนจนนอนทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นมหาบุรุษที่ยิ่งใหญ่ของโลก ยิ่งใหญ่กว่าจักรพรรดิของเปอร์เซียและโรมันเสียอีก แต่มีสภาพที่แตกต่างจากจักรพรรดิทั้งสอง คำพูดนี้ทำให้ท่านศาสดามุฮัมมัดโกรธอุมร์ ท่านจึงได้ตั้งคำถามว่า พอใจไหมที่โลกหน้าเป็นของเรา โดยที่โลกนี้เป็นของผู้ปฏิเสธอัลลอฮ์ เนื่องจากผู้ศรัทธาถูกบังเกิดมาเพื่อโลกหน้า แต่ก็อย่าลืมหน้าที่และสิทธิของชีวิตในโลกนี้

ในกรณีที่คล้ายกันนี้ อิบน์ มัสอูด ซึ่งเป็นคนใกล้ชิดของท่านได้เล่าว่า

“ท่านเราะซูลนอนบนเสื่อ และรอยเสื่อติดที่ผิวหน้า”

หากจะเปรียบเทียบชีวิตของศาสดามุฮัมมัด ก่อนที่ท่านจะได้รับตำแหน่งเป็นศาสดา กับชีวิตของท่านหลังจากที่ท่านเริ่มปฏิบัติภารกิจในฐานะศาสดา อาจสรุปได้ว่า เป็นเรื่องที่อยู่เหนือเหตุผลที่จะคิดว่า มุฮัมมัดเป็นศาสดาที่จอมปลอม อ้างเอาความเป็นศาสดาเพื่อจะได้มาซึ่งข้าวของเงินทอง ความรุ่งโรจน์ หรืออำนาจ ก่อนที่จะรับหน้าที่เป็นศาสดา มุฮัมมัดไม่เคยมีปัญหาเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ มาก่อน เนื่องจากการเป็น

พ่อค้าวานิช ผู้มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จคนหนึ่ง มุฮัมมัดมีรายได้ และใช้จ่ายอย่างสะดวกสบาย แต่หลังจากได้รับหน้าที่เป็นศาสดาแล้ว ท่านกลับต้องขัดสนมากกว่าแต่ก่อน

เพื่อให้ดูชัดเจนยิ่งขึ้น ขอให้พิจารณาคำกล่าวเกี่ยวกับชีวิตของท่าน ดังต่อไปนี้

- ท่านหญิงอาอิซะฮ์ ภรรยาของของมุฮัมมัด ได้กล่าวว่า “โอ้ หลานชายของฉัน เราอาจจะต้องเฝ้าชมดวงจันทร์กลับมาเต็มดวงใหม่ถึงสามครั้ง ตลอดระยะเวลาทั้งสองเดือนนี้ ไม่มีการจุดไฟ (เพื่อหุงหาอาหาร) ที่บ้านของศาสดาเลย” หลานชายของเธอจึงถามว่า “โอ้ ป้า แล้วป้าจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร” เธอตอบว่า “มีของสองสิ่งนี้เล่า (อินทผลัมและน้ำ) อย่างไรก็ตาม ท่านศาสดาก็มีเพื่อนบ้านชาวอันซา ซึ่งเขาเหล่านั้นต่างเลี้ยงอูฐตัวเมีย และให้น้ำนมได้ ซึ่งพวกเขาที่เคยแบ่งนมอูฐให้ท่านรับประทานบ้าง”

- ซาฮ์ อิบนิ ซาด หนึ่งในบรรดาสาวกของศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า “ศาสดาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าไม่เคยเห็นขนมปังที่ทำมาจากแป้งชั้นดีเลย นับตั้งแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าได้ทรงแต่งตั้งให้มุฮัมมัดเป็นศาสดา จนกระทั่งเสียชีวิต”

- อามร์ อิบ อัล-ฮารษ หนึ่งในบรรดาสาวกของศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวว่า เมื่อศาสดาเสียชีวิต ท่านไม่เหลือเงินหรืออะไรไว้เลย มีเพียงล่อสีขาที่ท่านใช้ขี่ไปไหนมาไหนเท่านั้นเอง ส่วนอาวุธและที่ดิน ท่านก็บริจาคให้กับการกุศลทั้งหมด

แม้ว่าความรับผิดชอบของท่านในฐานะที่เป็นศาสดา ครู รัฐบาล และผู้พิพากษา แต่ท่านยังคงริตนมแพะเอง ปะชุนเครื่องนุ่งห่ม ซ่อมรองเท้าเอง ช่วยทำงานบ้าน และไปเยี่ยมเยียนคนยากจนเมื่อพวกเขาเหล่านั้นเกิดเจ็บป่วย อีกทั้งท่านยังคงช่วยเหลือบรรดาสาวกของท่านชุดห้องร้องด้วยการช่วยพวกเขาจนทวาย ชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างที่น่าทึ่งในเรื่องของความสมถะและความอ่อนน้อมถ่อมตน

บรรดาสาวกของศาสดามุฮัมมัด (คือลซา) ต่างรักใคร่และให้ความเคารพต่อท่าน และไว้วางใจท่านมากจนน่าประหลาดใจ แต่ท่านยังเน้นย้ำว่า ควรเคารพบูชาพระเจ้าผู้เป็นเจ้าโดยตรง มิใช่เคารพบูชาท่านเอง อนึ่งหนึ่งในสาวกของมุฮัมมัดได้กล่าวว่า “ไม่เคยมีบุคคลใดที่พวกเขาจะรักมากไปกว่าศาสดามุฮัมมัด (คือลซา) อีกแล้ว เมื่อท่านศาสดาเดินมาหาพวกเรา พวกเราไม่ต้องลุกขึ้นยืนให้เกียรติท่าน เนื่องจากศาสดาไม่ชอบการลุกขึ้นยืนให้เกียรติท่านอย่างเช่นที่คนอื่น ๆ มักกระทำต่อบุคคลผู้มีอำนาจทั้งหลายเสมอ”

ครั้งหนึ่ง ก่อนการคาดหวังถึงความสำเร็จที่มีต่อศาสนาอิสลาม และในระยะเริ่มแรกของยุคที่เจ็บปวดและยาวนานของความทรมาน ทุกข์ระทม รวมทั้งการกลั่นแกล้งศาสดามุฮัมมัดและบรรดาสาวก ท่านได้รับข้อเสนอที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง จากผู้แทนของบรรดาผู้นำที่เป็นกลุ่มนอกศาสนาชื่อ “ออดบา” ที่ได้เข้าพบและกล่าวว่า

“...ถ้าท่านต้องการเงิน พวกเราจะจัดหามาให้ท่านได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น ท่านจะเป็นผู้ที่ร่ำรวยที่สุดคนหนึ่งในหมู่ของพวกเรา หากท่านต้องการความเป็นผู้นำ พวกเราจะสถาปนาท่านให้เป็นผู้นำของพวกเราและจะไม่ตัดสินใจกระทำการใด ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากท่านโดยเด็ดขาด หากท่านต้องการอาณาจักร พวกเราก็จะสถาปนาท่านให้เป็นกษัตริย์ปกครองพวกเรา...”

จากสารัตถะดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) มิได้ตอบรับข้อเสนอจากกลุ่มชนที่มีอำนาจแฝง และการปฏิบัติตนที่สูงส่งแต่อย่างใด ท่านกลับมีวัตรปฏิบัติที่เรียบง่าย เป็นกันเอง และเสมอต้นเสมอปลาย จนทำให้ชาวอาหรับกลุ่มต่าง ๆ มีความประทับใจในบุคลิกภาพและการแสดงออกของท่าน จนในที่สุด ต่างยอมรับศรัทธาในคำสอนของท่าน ตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา

เทคนิคการใช้ชีวิตแบบพอเพียงในอิสลาม

มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความต้องการของแต่ละคนนั้น แตกต่างกันไป สิ่งสำคัญที่มนุษย์ขาดไม่ได้คือ ปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ถ้าขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใด คงดำเนินชีวิตลำบาก การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวัน ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยเหล่านี้ตอบสนองความต้องการของตนเอง

ข้อเสนอแนะวิธีการใช้ชีวิตแบบพอเพียงตามกรอบคำสอนอิสลาม สรุปได้ดังนี้

1. ผู้ที่เริ่มต้นทำงานหรือหนุ่มสาวที่กำลังสร้างเนื้อสร้างตัว จำเป็นต้องมีครอบครัว มีบ้าน และสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องพยายามหลีกเลี่ยงการนำเงินในอนาคตมาใช้ (การกู้) เพราะไม่ทราบว่า ในอนาคตจะมีเงินก้อนนั้นหรือไม่ วันข้างหน้าอาจตกงาน มีสิทธิ์ขาดรายได้ หรือเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออาจมีความสูญเสียอันเป็นสาเหตุให้หาเงินมาชดเชยไม่ได้ ฉะนั้น หากไม่มีความจำเป็นใด ๆ สมควรออกห่างสิ่งเหล่านี้เป็นดีที่สุด หรือหากเลี่ยงไม่ได้ก็ให้เลือกใช้ช่องทางที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม

2. เมื่อสร้างเนื้อสร้างตัว ก็ต้องรู้จักออม การออมทำให้ลดความสามารถในการซื้อลง การที่จะซื้ออะไรตามใจตัวเองก็น้อยลง การออมถือเป็นการสร้างนิสัย การรู้จักออม เก็บเล็กผสมน้อย เมื่ออดออมต่อไปเงินที่มีก็จะเพิ่มพูนขึ้น การเปิดบัญชีเงินฝากประเภทมูรออabah ซึ่งบัญชีลงทุนที่ให้ผลตอบแทนในรูปของเงินปันผลที่ฮาลาล หรือการออมแบบตะกาฟูล ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามวิธีการของอิสลาม หากประสบความสำเร็จก็สามารถรับค่าชดเชยจากกองทุนนี้ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวางแผนพร้อมรับมือเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนที่อาจได้รับในอนาคต

3. หากทำงานแล้ว ต้องมีเจตนาที่จะทำอิบาดะฮ์ (การภักดี) ต่ออัลลอฮ์อยู่เสมอ จนกว่าชีวิตจะหาไม่ เช่น ตั้งใจจะจ่ายซะกาตให้ได้ทุกปี เมื่อตั้งใจทำดีเช่นนี้ ความตั้งใจดี ก็จะทำให้ต้องมีการเก็บออมทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง ให้มีมูลค่าเท่ากับของราคาทองคำหนัก 5.6 บาท (คิดเป็นมูลค่าเป็นเงินประมาณหนึ่งแสนบาทเศษ) การมีความตั้งใจที่จะจ่ายซะกาตและลงมือทำงานหรือประกอบอาชีพที่สุจริตไปพร้อมกันด้วย จะทำให้อัลลอฮ์ (สุบฯ) ทรงรักและเมตตาด้วยการเพิ่มพูนปัจจัยยังชีพให้แก่เรา ทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย

บทสรุป

อิสลามมีคำสอนเชิงให้ทางออกแก่มวลมนุษย์ในการดำเนินชีวิต โดยเริ่มจาก “หัวใจ” ที่ซึมซับแต่สิ่งดีงามเป็น “จิตภาพ” และพยายามปลูกจิตสำนึกให้เข้าถึงแก่นแท้แห่งชีวิต เพื่อแสดงออกทาง “กายภาพ” สอดคล้องกับการแสดงสู่การภักดีต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าอย่างแนบแน่น ซึ่งตรงกับแนวพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

บพิตร ที่ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทุกศาสนา เป็นสายธารแห่งการดำเนินชีวิต ปัจจุบัน สังคมมนุษย์ประสบปัญหาการใช้ชีวิตที่น่าเศร้าใจยิ่ง การทบทวนคำสอนทางศาสนา หรือการสร้าง ความตระหนักรู้ในพระราชดำริเกี่ยวกับ “ความพอเพียง” ให้มากขึ้น ประเมินได้ว่า ยังไม่เข้าเกินไป โดยถือเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น บทเรียนชีวิตของศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) ก็ถือเป็นแบบอย่างแห่งความพอเพียง จากคำสอนและการปฏิบัติของท่าน จะเห็นว่า ศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) เป็นถึงองค์ศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ แต่หน้าประวัติศาสตร์กลับบันทึกว่า ท่านพอใจที่จะนอนบนเสื่อหยาบ ๆ ท่านหิวไม่ต่างจากคนจนหิว ท่านยอมอด เพื่อให้คนที่หิวมากกว่าได้อิ่ม ท่านรับประทานอาหารเหมือนคนอื่นรับประทาน ท่านรีดนมแพะ เย็บปะรองเท้า และเสื้อผ้าด้วยตนเอง ท่านไม่เคยฟุ้งเฟ้อ ท่านสมถะ และท่านยังดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี จนถึงวันที่ท่านเสียชีวิต ท่านเหลืออาหารให้ภรรยาเพียงน้อยนิด และผ้าเพียงไม่กี่ผืน ดังนั้น จึงสามารถเปล่งวาจาด้วยความมั่นใจว่า ท่านเป็นแบบฉบับแห่งความพอเพียงอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- กอบศักดิ์ ภูตระกูล. 2551. เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ไพโรจน์ บาลัน. 2549. การจัดการภาวะวิกฤติ. (แปลจาก Larry barton. **Crisis Management.**) กรุงเทพฯ: ธรรมมลการพิมพ์.
- อาลี เสือสมิง. 2555. **อิสลามกับเศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2560, สืบค้นได้จาก <http://www. Alisuasaming.com/main/index.php/economic-islam>.
- _____. 2555. **เศรษฐกิจพอเพียงตามสุนนะห์ของท่านรอซูล ซ.ล.** สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2560. สืบค้นได้จาก <http://www. alisuasaming.com/main/index.php/economic-islam>
- Berlo, David K. 1960. **The Process of Communication an Introduction to Theory and Practice.** New York. Holt. Rinehart and Winston.
- Jansen, J.J.G. 1989. **Introduction to Islam.** Coutinho, Muiderberg, Netherlands.
- Kahf, M. , 1978. **The Islamic Economy.** Muslim Students Association of US and Canada. Plain field.
- Wahbah al-Zuhailī. 2002 **al-Mu' āmalāt al-Maālīyah Al-Ma'āsirah.** Damsyik: Dār Al-Fikr.
- Zamir Iqbal and Abbas Mirakhor. 2007. **An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice.** Chichester: Wiley.